Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Asiantuntijalausunto
18.5.2021

Ympäristöministeriö/Ympäristönsuojeluosasto
Hallitussihteeri Merja Huhtala ja hallitussihteeri Sirkku Jaakkola

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta
00102 EDUSKUNTA

Hallituksen esitys eduskunnalle merenkulun ympäristönsuojelulain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 71/2021 vp)

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta on pyytänyt ympäristöministeriöltä asiantuntijalausuntoa otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä. Hallituksen esityksen pääasiallinen tavoite on panna täytäntöön EU:n uudistettu alusjätedirektiivi (EU) 2019/883, jossa säännellään alusten velvollisuuksia jättää jätteet satamaan ja satamien velvollisuuksia ottaa vastaan aluksilta peräisin olevat jätteet ja laatia jätehuoltosuunnitelma. Alusjätedirektiivin täytäntöönpanon lisäksi esityksessä ehdotetaan ympäristönsuojelun kannalta muutoksia myös öljypäästömaksuun, alusten välisiin lastien siirtoja ja polttoaineiden siirtoja koskevaan sääntelyyn, polttoaineiden valvontaan sekä painolastivesiyleissopimuksen soveltamiseen tiettyihin jäänmurtopalveluja tuottaviin aluksiin.

Alusjätedirektiivin täytäntöönpanoa koskevat huomiot

Merenkulun ympäristönsuojelulakiin (MYSL) ehdotettavat muutokset ovat ympäristönsuojelun näkökulmasta kannatettavia. Ympäristöministeriö katsoo, että esitetyillä muutoksilla pystytään parantamaan merien ja vesien suojelua sekä vähentämään roskaantumista niin merialueilla kuin sisävesillä.

Ehdotuksessa laajennetaan sataman määritelmää, mikä tuo sääntelyyn piiriin jopa satoja sellaisia satamia, jotka ovat jääneet nykyisen sääntelyn ulkopuolelle joko sataman suppean määritelmän tai soveltamiskäytännön vuoksi. Sataman määritelmän muutos kohdistuu ennen kaikkea huvivenesatamiin, joiden osalta sääntely laajenee nykyisestä yli 50-venepaikkaisesta huvivenesatamista sellaisiin huvivenesatamiin, joissa on vähintään 25-venepaikkaa. Näissä satamissa on jatkossa järjestettävä tiettyjen aluksilta peräisin olevien jätteiden vastaanotto ja laadittava jätehuoltosuunnitelma.

Sääntelyn ulkopuolelle on kuitenkin jätetty pienet koti-, vierasvene- ja retkeilysatamat vähäisempien palveluiden sekä käyttäjä- ja jätemäärien perusteella. Ulkopuolelle on rajattu myös mökkiyhteyslaiturit, jos kiinteistöllä on kunnan järjestämä jätehuolto. Lisäksi ehdotetun lain 1 luvun 8 § sisältää asetuksenantovaltuuden säätää muista vastaavista poikkeuksista, joilla satamia voitaisiin sulkea ulos sääntelyn piiristä. Ympäristöministeriö toteaa, että jätelainsäädännössä (HE 40/2021 vp ja jätelain nojalla annettavat valtioneuvoston asetukset) on tulossa niin yrityksille kuin asuinkiinteistöille uusia velvollisuuksia, jotta jätteet saadaan paremmin kierrätettyä ja hyödynnettyä. Tästä näkökulmasta olisi suositeltavaa, että myös veneilystä peräisin olevat jätteet saadaan kattavasti kiertoon sen sijaan, että satamia

suljettaisiin lisää sääntelyn ulkopuolelle. Lisäksi aluksilla on jo nykyisin voimassa jätteiden jättöpakko satamaan. Jättöpakko ei toteudu täysimääräisesti, ellei satamissa ole tarvittavia vastaanottolaitteita.

Ehdotetussa sääntelyssä on säilytetty nykyinen lähtökohta, että alusjätedirektiivistä tulevat velvoitteet koskevat Suomessa merialueiden lisäksi myös sisävesiä, mikä on vesistöjen ja rannikoiden kannalta hyvä ratkaisu. Sisävedet ovat ympäristöllisesti herkkiä, eikä olisi perusteltua, että sisävesillä olisi kevyemmät vaatimukset jättää jätteitä tai vastaanottaa niitä satamissa. Myös vesillä liikkujien ja satamanpitäjien tasapuolisen kohtelun vuoksi on perusteltua, että sisävesillä on pääosin samat säännöt kuin rannikolla. On myös viranomaisten kannalta selkeämpää, että säännöt ovat yhtenäiset.

Jätteiden erilliskeräysvelvoitteet ja suhde jätelainsäädännön muutoksiin

Uudistettu alusjätedirektiivi tuo satamille uusia jätteiden erilliskeräysvaatimuksia, jotka perustuvat EU:n uudistettuun jätelainsäädäntöön. Satamien erilliskeräysvelvollisuudella varmistetaan, etteivät alusten jätteet päädy vesiin ja roskaantuminen rannoilla vähenee, kun eri jätteille on osoitettu selkeät paikat. Jätteiden erilliskeräys satamassa myös kannustaa vesillä liikkujia jättämään jätteet lajiteltuina satamaan, jolloin materiaalit saadaan kiertoon ja luonnonvarojen käyttöä vähennettyä.

Kauppamerenkulun satamat

Laajimmat erilliskeräysvelvoitteet tulevat kauppamerenkulun satamiin. Tämä on luontevaa, koska kauppamerenkulun satamissa käy suuria matkustaja- ja lastialuksia ja eri jätelajeja voi syntyä suuria määriä. Kauppamerenkulun satamille tulee uutena velvollisuutena järjestää erillinen vastaanotto kaikille eri pakkausjätelajeille (lasi, metalli, muovi ja kartonki), biojätteille, käytetyille paristoille ja akuille sekä sähkö- ja elektroniikkaromulle. Velvoitteet ovat yhdenmukaisia uudistuvan jätelainsäädännön kanssa.

Huvivenesatamat

Huvivenesatamille ehdotetaan suppeampia erilliskeräysvelvoitteita. Huvivenesatamien velvollisuutena on järjestää vastaanotto vähintään käymäläjätevesille ja sekalaiselle yhdyskuntajätteelle. Jos huvivenesatamassa yövytään vähintään kolme yötä, sen tulee lisäksi järjestää vastaanotto vaarallisille jätteille ja öljypitoisille jätteille. Muilta osin on satamanpitäjän vastuulla arvioida, mitä vastaanottolaitteita huvivenesatamassa on oltava satamaa käyttävien alusten tarpeista lähtien.

Kattavan vastaanoton järjestäminen käymäläjätevesille ja vaarallisille jätteille niin rannikolla kuin sisävesilläkin on erittäin kannatettavaa. Näiden jätteiden päätyminen veteen on erityisen haitallista Itämeren alueella ja Suomen herkillä sisävesillä ja esitetyt muutokset ovat tarpeellisia meren ja vesien tilan parantamiseksi.

Ympäristöministeriössä valmistellaan parhaillaan muutoksia jätelain nojalla annettavaan valtioneuvoston asetukseen jätteistä (jäteasetus), jossa tullaan määrittelemään erilliskeräysvelvoitteet kiinteistöjen yhdyskuntajätteelle. Kierrätyksen lisäämiseksi

yhdyskuntajätteen erilliskeräysvaatimukset tiukentuvat huomattavasti nykyisestä. Myös EU:n tiukentuvat kierrätystavoitteet velvoittavat tähän.

Huvivenesatamien jäte on pääosin yhdyskuntajätettä. Ehdotetussa sääntelyssä (MYSL 9 luku 4 §) huvivenesatamien ei tarvitse vastaanottaa erikseen pakkausjätteitä eikä biojätteitä. Jätelain nojalla kiinteistöille on tulossa laajemmat vaatimukset kerätä erikseen pakkausjätteet (lasi, metalli, muovi ja kartonki) ja biojätteet kuin mitä ehdotetussa merenkulun ympäristönsuojelulaissa ehdotetaan huvivenesatamille. Jos huvivenesatama on velvollinen järjestämään satamatoiminnoissaan jätelainsäädännön mukaan laajemman erilliskeräyksen, olisi suositeltavaa, että se ottaisi tällöin myös aluksilta vastaan samat jätelajit. Sama koskee myös esimerkiksi pieniä yhteysaluksia ja vesibusseja palvelevia satamia, joille ehdotetaan kevyempiä erilliskeräysvelvoitteita. Ehdotettu sääntely ei estä tätä.

Yhteenveto alusjätedirektiivin täytäntöönpanosta

Ympäristöministeriö katsoo, että sääntelyn laajentaminen nykyistä useampiin satamiin ja käymäläjätevesien sekä vaarallisten jätteiden vastaanotto tietyissä huvivenesatamissa tuo merkittäviä parannuksia nykytilaan verrattuna. Lisäksi kun satamilla on parempi valmius ottaa vastaan lajiteltua jätettä, Suomi voi edistää kiertotaloutta ja vähentää luonnonvarojen käyttöä.

Muut esitetyt muutokset

Öljyn päästökielto ja öljypäästömaksu

Ympäristönsuojelun kannalta öljyn päästökiellon ja päästörajoituksien laajentaminen koskemaan myös muita kuin kivennäisöljypohjaisia öljyjä, joita käytetään aluksella, ja jotka ominaisuuksiltaan vastaavat kivennäispohjaisia öljyjä, on kannatettavaa.

Ympäristöministeriö pitää hyvänä myös päästömaksun ja rikosoikeudellisen vastuun ulottamista muihin kuin mineraalipohjaisiin öljyihin. Myös öljypäästömaksun soveltamisen laajentaminen siten, että päästömaksu voidaan jatkossa määrätä myös sisävesillä tapahtuneesta päästöstä, on kannatettavaa. Ympäristöministeriö pitää myös tärkeänä, että myöhemmin palataan öljypäästön aiheuttaman vahingon tai sen vaaran huomattavuuden arviointiin ja päästömaksun määräämiseen Suomen talousvyöhykkeellä kauttakulussa olevien ulkomaisten alusten osalta. Mainittu asia irrotettiin hallituksen esityksestä ja jatkovalmistellaan myöhemmin, kun tähän tarkoitukseen käytettävä kriteeristö valmistuu.

Alusten väliset lastien ja polttoaineiden siirrot

Alusten välisiä lastisiirtoja koskeva sääntely ehdotetaan ulotettavaksi koskemaan öljylastien siirron lisäksi myös muiden haitallisten ja vaarallisten lastien ja jätteiden siirtoja sekä polttoaineen toimittamista aluksesta toiseen. Ehdotus täyttää tältä osin ympäristöministeriön pitkäaikaisen toiveen sääntelyn kehittämisestä.

Lausuntokierroksella ympäristöministeriö toi kuitenkin esille, että kaikki lastin siirrot pitäisi toteuttaa vain satamissa ja erikseen nimetyillä alueilla. Itämeri on äärimmäisen herkkä ja rehevöitynyt merialue, ja se on yksi MARPOL-yleissopimuksen liitteessä V tarkoitetuista erityisalueista, jossa haitallisiksi ja osin myös haitattomiksi luokiteltujen aineiden päästäminen mereen on kielletty.

Ympäristöministeriö on esittänyt, että alusten välisten lastien siirroissa otettaisiin huomioon myös lannoitteet, vaikkei näitä olekaan luokiteltu haitallisiksi aineiksi MARPOL-yleissopimuksessa. Itämeren satamien kautta kulkee jopa 45 miljoonaa tonnia lannoitteita vuosittain. Lannoitteita pääsee mereen lastauksen ja lastien purun yhteydessä. Säädöksen jatkovalmistelussa lannoitelastien siirtojen sääntely osoittautui hankalaksi. Meriympäristön suojelun näkökulmasta lannoitelastien sääntely tulisi kuitenkin pitää mielessä tulevia sääntelyn kehittämistarpeita ajatellen.